

1882. július 23.

Dombóvár legsötétebb napja

Az 1882. július 23-án történt, 16 halálos áldozatot követelő, a horvát vasútépítő munkásokkal történt véres verekedés története.

A cikkek és tudósítások időrendben, a megjelenés szerint lettek leírva.

Pesti Hírlap 1882. július 25. (4. évfolyam 203. szám p. 335 ADT)

***Horvát vasuti munkások véres kihágása.* Dombóvár jul. 24.**

(A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.)

Tegnap délután véres kihágásnak volt színhelye városunk, melynek tizenkilenc horvát vasuti munkás esett áldozatul s a helységbeliek közül is sokan megsebesültek. Tegnap a budapest-pécsi vasut munkálatainál fizetésnap volt. A horvát munkások vezetője az idevalókkal a fizetés miatt szóvitába keveredett, mely tettelegességgé fajult, a mennyiben a munkavezető a békétlenkedő idevalókat megverette. Este a munkások a kiserdőben mulatságot tartottak. Itt a horvát munkavezető felbujtogatta a horvát munkásokat, hogy verjék meg a magyarokat. Mintegy száz horvát munkás nekiesett a magyaroknak; a korcsmárost sulyosan megsebesítették, az ideiglenes vendéglőt lerombolták s többeket megsebesítettek.

A városban hamar hire terjedt a verekedésnek. Egyuttal az is hallatszott, hogy az izgága munkások be akarnak törni a városba, hogy azt felgyujtsák. Ezalatt az állomási harangot félreverték. A felbőszült nép a kongatás hallatára fütykösökkel fölfegyverkezve a kiserdőbe rohant s ütlegetni kezdte a horvátokat. Hir szerint a horvát munkavezető középük lőtt volna. Erre iszonyu verekedés támadt. A megszökött horvátok közül nyolczan egy istállóba menekültek. Az istálló ismeretlen okból kigyulladt s a nyolcz horvát bennégett. Az erdőben hat horvátot találtak agyonverve s a szomszéd kukoricaföldön ismét ötöt. A tizenkilenc halotton kívül sokan meg vannak sebesítve. Az idevalók közt is számos nehéz sebesült van.

Tamásiról a szolgabíró ide érkezett. A horvát munkavezetőt, a verekedés sajátképeni okozóját s szítóját elfogatta. A horvátok közül is sokan fel vannak ellene ingerülve, mivel ő hajszolta bele őket a végzetes kihágásba.

Pesti Hírlap 1882. július 26. (4. évfolyam 204. szám p. 348 ADT)

***Horvát vasuti munkások véres kihágása.* Dombóvár jul. 25.**

(A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.)

A tegnapi jelentésemet még azzal egészítem ki, hogy a kiserdőben kezdődött verekedés alatt a városba rémhíreket hoztak, hogy a horvátok közelednek a város felé, hogy már 10-15 idevaló lakost agyonütöttek stb., mert ezalatt a vasúti harangot folyton félreverték, ezért ment azután a fölingerült nép annyira fölfegyverkezve a mulatóhelyre. Az a nyolc

2.

horvát, ki a munkavezető istállójába menekült, a felbőszült néptől való félelmében nem mert előjönni s azért fulladt az égő istállóba. A munkavezető Kapos-Szekcsőre (egy szomszéd falu) menekült, de csakhamar elfogták; bebizonyult rá, hogy a sötét éjben lőtt is a nép közé. A vizsgálat folyamatban.

Pesti Hírlap 1882. július 28. (4. évfolyam 206. szám p. 380 ADT)

A dombovári vérengzés. – Saját tudósítónktól. - Dombóvár, július 26.

Táviratomban értesítettem a Pesti Hírlap olvasóit a rettenetes verekedésről, mely városunk határában történt s melyben a horvát vasuti munkások huzták a rövidebbet. A vizsgálat jelenleg folyik s ez fogja kideríteni a verekedés okát s fogja megismertetni a verekedés lefolyásának minden részletét. Annyi tény, hogy a verekedést a horvát munkások provokálták, kiket vezetőjük bujtatott fel. A horvát munkások már szombaton sem férték meg bőrükben. A budapest-pécsi vasút indóházánál dolgozó kőműveseket bántalmazták, úgy, hogy ezeknek félbe kellett hagyniok munkájukat. Köveket dobáltak az állásokra, mit a kőművesek viszonzottak, végre azonban kénytelenek voltak engedni, hogy az összetűzést kikerüljék.

Másnap a bujtogatás még nagyobb mértékben folyt. A felizgatott horvát munkások összevesztek a fizetésen a magyarokkal. A viszály azonban egyelőre nem öltött nagyobb mértéket. Este a kiserdőben, hol a munkások mulattak, már nem lehetett a verekedést elhárítani. A horvát munkások nekiestek a magyaroknak; a korcsmárost a ki rendet akart csinálni, elpáholták, a korcsmát szétrombolták, az edényeket összetörték, a hangászokat szintén szétverték, egyet közülük meg is sebesítettek. Azután „Udri magyarszki” kiáltással minden magyart, aki eléjük került, megtámadtak, bántalmaztak.

A duna drávai vasút állomásán nagyon megrémültek s félre verték a harangot. A vasúti személyzet, mivel éppen egy vonat érkezését várta, félvén attól, hogy a felbőszült tömeg megrohanja a vasutat, fejszét ragadott s azzal őrködött a pályaudvar mentén, hogy meg ne rohanja a tömeg az állomás épületét.

A városban ezalatt elterjedt a verekedés hire. Vasárnap lévén mindenki otthon volt. De mint rendesen szokott történni, itt is tulhajtották az események hírét. Azt beszéltek, hogy 15-20 dombovári embert leöltek a horvátok, hogy meg akarják támadni a várost, fel akarják gyújtani stb. Ezeknek a széthajtott híreknek tulajdonítható, hogy a nép iszonyuan felbőszült és magát dorongokkal és egyéb rögtönzött fegyverekkel ellátva, kirohant a horvátok elé, így akarva megakadályozni azok állítólagos támadását a város ellen.

A mi ezután történt, azt csak a vizsgálat derítheti fel. De rémes jelenetek lehettek azok, melyek az éj homályában lefolytak, midőn az ellenséges felek egymásra akadtak. Szörnyű küzdelem támadt. A bős verekedők káromkodásában és biztató kiáltásaiba belevegyült a sulyosan megsebesültek fájdalomkiáltása és a haldoklók hörgése.

3.

Csak másnap reggel lehetett számba venni a vérengzés következményeit. A kis erdő fái között hat horvát halottat találtak. Nyolc horvát egy elégett s minden valószínűség szerint fölgújtott istállóban lelte halálát. Négy közülük tökéletesen hamuvá égett, míg másik négy csak félig szenesedett, de megismerhető állapotban volt. Öt horvátot végre másnap a szomszédos kukoricaföldeken találtak agyonverve, mely földeket birói rendeletre kutatták át.

A horvát munkavezető az erdőben lévő barakkok ablakaiból, mint mondják, revolverrel lőtt ki a tömegre, de nem talált senkit. Azután az ablakon át menekült a közellevő Kapos-Szekcsőre, honnan másnap ide hozták. Ugyanakkor ide érkezett a tamási bíró orvosi személyzettel. A holtakat fölboncolták, de az orvosi látlelet eredménye még nem került nyilvánosság elé. Tegnap történt a halottak eltemetése. A horvát munkások nagy része elmenekült hazájába.

A Hon 1882. július 31. (20. évfolyam 209. szám pp. 1-2 ADT)

A dombóvári véres verekedés kezdői, mint a vizsgálat kiderítette, a horvát munkások voltak, kik két heti béröket kikapva mintegy százan megittasodva támadták meg a szigeti erdőn mulató magyarokat s különösen Frűhwirt József hercegi tisztartót s Dávecsery Vilmos dombóvári lakost minden igaz ok nélkül. Támadásuk hírére, mivel állítólag 20 embert gyilkoltak meg, a dombóvári parasztok a harangot félreverték s üldözni kezdték a horvátokat. Kilencz horvát menekülés közben egy fából épült istállóba rejtőzött; mikor a dombóváriak ezt észrevették, körülfogták az épületet s azután két végénél felgyújtották.

Az épületbe menekült horvátok közül 5 nem bírván kiállani a fűstöt és hőséget ki akartak osonni. Ezeket elfogták és 4-et közülök agyonverték, míg az 5-iknek sikerült a zavarban elmenekülni. Az égő épületben maradt négy munkás odaveszett a tűzbe. Szemben az istállóval áll a mérnöki épület; öt horvát ide menekült és magukra zárták az ajtót. Mikor látták, hogy így is nagy veszély fenyegeti őket, kiosontak, azonban a szemes dombóváriak észrevették, s elcsípték őket. Kettőt az épülettől alig pár lépésnyire ütöttek agyon, kettőt pedig benn az étteremben öltek meg: az ötödik mint mondják elmenekült. Az üldözött horvátok közül sokan a sűrű kukoricza termés közé menekültek, s ez volt a szerencsájök, mert ott nem is találtak rájok, úgy hogy később sértetlenül haza juthattak.

Mikor a harctéren nemláttak többé horvátot, csak a megöltek holttesteit, a dombóváriak felkerekedtek s visszatértek a faluba, mint kik jól végezték dolgaikat. A faluban egész éjjel talpon voltak az emberek. Szigoruan őrködtek mert hire járt, hogy a horvátok visszatérnek és felgyújtják Dombovárt. Reggel azokat a horvátokat, a kik megmenekültek a veszedelemtől – számra 46-an – a községi elöljáróság a községházához kísértette, s itt őriztettek addig, míg a vizsgálóbíró meg nem érkezett.

Mikos Géza törvényszéki bíró e hó 25-én kezdte meg a vizsgálatot, melyet egész éjjel kiváló erélylyel és tapintattal folytatott. A leégett istállóban odaveszett horvátok holtteste teljesen felismerhetetlen. Ezeken kívül még 12 holttestet találtak. A letartóztatott horvátok

segélyével konstatálták e holttesteknek az elveszettekkel való ugyanazonosságát. Megállapították, hogy a megölt és felismert horvátok következők: Vulumanics József, Lubanovics Tamás, Zappán Mátyás, zdenácsi lakosok, Berletics Miklós és János, Pozsega György és Ferencz sebroviczi lakosok, Damjanics György, Rebrovicz János, Zoretics Ferencz, Palkovics Miklós és Lyubanovics József tanynyi lakosok. Minthogy biztosan nem lehet tudni vajon nincsenek-e még holttestek a környéken, figyelmesen átkutatták különösen a rejtekhelyül használt kukoricaföldeket, de több holttestet nem találtak.

Politikai Ujdonságok 1882. augusztus 02. (28. évfolyam 31. szám p. 429 ADT)

A dombovári vérengzés.

A nagy és véres verekedést, mely Dombováron a magyar lakosság és a horvát munkások közt fejlődött ki, s oly végzetessé vált, már említettük röviden. Fájdalom, az újabb tudósítások sem enyhítenek semmit a rémes eseményeken, melyeket, hogy a nemzetiségi izgatás szított, az ma már bizonyos.

A dombovári vasuti munkánál alkalmazva levő munkások heti bérét jul. 23-án este felé fizette ki a vállalkozó, - írja egy tudósító. Egy szegény magyar munkás esedezve kérte a vállalkozót, hogy adja ki neki legelőször a bérét, mert sürgős elintézni valója van. A türelmetlen horvátok zajongani kezdtek s egy Maszlovác nevű horvát munkavezető a magyarra támadt s társaival együtt keményen elverte. A horvátok vérszemet kapva, féktelen dühükben minden magyart le akartak gyilkolni. „Udri madgyar!” *Le a magyarral!* hangzott mindenfelől.

A feldühödött horvátok, kikapván hetibérüket a dombovári szigeterdőbe siettek, hol éppen cselédbált tartottak. A mulatság már javában folyt s Dombovár összes fehérchselédje megjelent. A cigány rákezdte a csárdást s a fiatalság táncra perdült. Már javában folyt a mulatság midőn a horvát munkások megérkeztek. Beleszerettek volna kapni a mulatókba, de ezek példásan viselték magukat. No de nekik csak ürügy kellett. Nem tetszett nekik a magyar táncz, s egyik horvát valamelyik magyar leánynyal szeretett volna tánczolni, de ezt daliás tánczosa oly jól forgatta, hogy a leány semmi hajlandóságot sem mutatott a cserére. A legény is elutasította a tolakodót.

Erre a Maszlovác által felbujtatott munkások kést ragadtak, s a magyar legényekkel összeverekedtek. A magyarok sem voltak restek, keményen megállták a sarat, s ásóval, kapával rontottak a támadókra. A verekedés igen nagy volt, a horvátok kiömlő vére felpuhította a tánczhelyet. A dolog szájról-szájra járt, s csakhamar az egész helységben köztudomásu lett. A vasúti vészharang megszólalt s a megrémült lakosság céltalanul futkosott fel s alá a községben.

Nemsokára azonban a vasúti vészjelzésre a községbeli vészharang is megkondult. Az izgatott lakosság eszeveszetten kiabált: „Tűz van! Tűz van!”. A zajba belevegyült a tűzoltók trombitája, kik a vész színhelyére siettek. A vasúti barakk istállója már akkor lobogó

lángokban állott. Hogy miből támadt a tűz, még eddig nem derült ki. Az istállóban nyolcz horvát munkás aludt. Lehet azonban, hogy nem aludtak, hanem csak üldözőik, a magyarok elől menekültek ide. Egyik sem tudott megszabadulni, mindnyájan oda égtek. Az egyik ember kidugta a fejét az ablakon, s ép e perczen szakadt rá az istálló teteje, s a sziszegő zsarátnokok alátemették a szerencsétleneket.

Az erdőben megtalálták a halottakat, kik iszonyuan elégtelenítve feküdtek szerteszét. Az áldozatok száma 17-18. A sebesültek közül egy még Szekcsőig elvánszorgott, de a nagy vérvesztés következtében itt lelte halálát. A főcinkos nem más mint Maszlovác, kit azonnal mindenfelé kerestek, s másnap reggel Szekcsőn el is fogták. Csak reggel lett köztudomású, hogy Nibel, a szigeti korcsmáros szintén súlyosan megsebesült, s csak nejének köszönheti, hogy a horvátok agyon nem verték. Felesége ugyanis a sok vérvesztés következtében egészen elerőtlenedett embert a pinczébe vonszolta, s rázárta az ajtót. Csak reggel mertek előbujni rejtekükből.

A szolgabíró nyomban a helyszínén termett, s Kaposvárról táviratilag katonaságot kért. A hangulat azonban most már teljesen nyugodt, s így a katonaságra nincs szükség. A horvátok közül a szolgabíró 50-60 embert fogatott el.

Egy másik tudósításból a következőkkel egészítjük ki még a véres eseményt.

Az épülőben lévő budapest-pécsi vasutvonal dombovári állomásán vagy 150 horvát munkás dolgozott, kiket állítólag egyik horvát munkavezetőjük több ízben a helybeli magyar munkások ellen izgatott, minek következtében a magyar és horvát munkások közt hosszabb idő óta ingerültség volt tapasztalható. Julius 23-án vasárnap mindnyájan erősen beborozván, összevesztek. A horvátok nagy többségben lévén, a magyarokat ütlegelték, úgy, hogy a városban az a hír terjedt el, hogy néhányan már meg is ölettek. E hír hallatára a városbeli parasztok felbőszülve, fejszéikkel és vasvillákkal fölfegyverkezve, a városbeliek segítségére siettek, mire oly dulakodás és mészárlás keletkezett, melyről az ember alig alkothat magának fogalmat. A felbőszült és féktelen dühében emberiségéből egészen kivetkőzött, valóságos vadállattá vált néptömeg vak szenvedélyében oly vérlázító brutálításokra vetemedett, melyek szinte hihetetlennek látszanak. A városon kívül a vasuti töltés mentén vannak a különféle, az építkezés tartamára fölállított fabódék, ezek egyikét, melyben több horvát aludt, valószínűleg a helybeliek felgyújtották, úgy, hogy hatan benn elégték, a kinek pedig sikerült a tűzből kimenekülni, azt legott fejszéivel agyonütötték. Tizennyolcz halot és több sebesült konstatáltatott. A halottak mind horvát munkások.

Politikai Ujdonságok 1882. szeptember 20. (28. évfolyam 38. szám p. 531 ADT)

A dombovári verekedést a horvát lapok izgató alkalmul használják. Néhány hét előtt tudvalevőleg horvát vasuti munkások és magyar parasztok közt véres verekedés támadt és több horvátot agyonverték. A verekedést a horvátok kezdték, de azért Horvátországban politikai kérdést csinálnak belőle. Nemrégiben Károlyvárosban népgyűlést is akartak tartani.

A kormány ezt nem engedte meg. A népgyűlés tervezői most ez ügyben, mint Zágrábból írják, az országgyűléshez folyamodnak.

Budapesti Hírlap 1884. szeptember 20. (4. évfolyam 260. szám pp. 224-225 ADT)

Törvényszéki csarnok. A dombovári vérengzés. Szegzárd, szeptember 15.

A szegzárdi törvényszék f. hó 15-én kezdte tárgyalni a bünpert, mely a Dombováron, 1882. jul. 23-án horvát és magyar munkások közt lefolyt véres verekedés részesei ellen megindított.

A bíróság következőleg alakult meg: Elnök: Babits Mihály, bírák: Halasy Károly és Agusztich Antal; pótbíró Ágoston István; közvádló dr. Fittler Bálint, jegyző Gruber Ede.

Vádlottak: Kerbolt Antal, Buzsáki Kertész László, ifj. Kerbolt István, Szántosi János, Kutasi Ödön, Burula Farkas, Timár János, Stadler János, Boros Lató Ferenc, Zorelits János, Schön József, Zarth Henrik, Szekeres Ferenc, Kovács Bálint, Káldi István, Balasa József, Gili György, Farkas Imre, Vittek József, Dobó Mátyás, Gyenei Matisa György, Zsíg József, Lukács Márton, Kovács Kutya Pál és Árvai János.

A megidézett vádlottak közül nem jelentek meg: Nagy Ferenc, Harangozó Mihály.

Védőügyvédek: Ellmann Miklós, dr. Steiner Lajos, Totth Ödön, dr. Braun Bernát, Geiger Gyula ügyvédek.

Az egész első napi tárgyaláson legérdekesebb volt dr. Fittler Bálint kir. ügyész vádindítványa, mely a hivatalos vizsgálat alapján a vérengzést a következőkép mondja el:

A vizsgálat iratok adatai szerint a kelenföld-pécsi vaspálya dombovári szakaszának építésénél alkalmazott horvát munkások közül mintegy 100 egyén 1882. július 23-án délután – mely napon a munkások két heti munkabérüket kezeikhez vették, Wolf János regále bérlőnek Dombóvár község szélén, a vasúthoz közel fekvő pincéjénél borozgattak és este 8 óra körül ittas állapotban kisebb-nagyobb csoportokba oszolva tértek vissza barakkjaikba, oly uton, mely az ugynevezett „Szigeten” keresztül vezet.

Ezen erdős szigeten Niebel Ádámnak korcsmájában, mely röviden Fáni korcsmájának is nevezetik, azon este táncmulatság tartatván, számos dombovári mulatott a szigeten, kiket a Wolf korcsmájából barakkjaik felé menő horvátok különféleképp nyugtalanítottak, s különösen az egyik csoportból valaki Devecseri Vilmos dombovári lakost egy kővel úgy fejbe dobta, hogy azt a vér azonnal elborította, minek folytán néhány dombovári egyén két horvátot, névszerint Gercsen Ferencet és Dikovics Jocót megvert.

A megvert Gercsen Ferencet társai, különösen pedig Belancsics Iván a munkások barakkjához közel fekvő Mautner-féle barak-vendéglőbe vitték s ott a történeteket elpanaszolták, mire Moszlovác József, a vasúti építkezésnél alvállalkozókép működött Mátyás, Moszlovác fia,

ezen szavakkal: „menjetek és verjétek meg a magyarokat”, Beláncsicset és a Mautner barakkja mellett fekvő horvát munkásokat bosszuállásra izgatta.

Ezen biztatásra 15-20 horvát Beláncsics Iván vezetése alatt, ütőeszközökkel felszerelve, az ugynevezett „tüzoltó-csarnokba” berontott s az ott jelenvoltakat megtámadva, onnan elűzték. A szétkergetett vendégek és cigányzenészek – Dombóvár községébe futván, ott csakhamar azon rémhír terjedt el, hogy a horvát munkások gyilkolnak, rabolnak a szigetben. Ezen hirnek következtében a községi lakosok nagyobb csoportokban ásó, kapa, vasvilla, balta, fejsze és egyéb ütőeszközökkel felfegyverkezve, a Fáni-féle tüztöltő-csarnokba vonultak, mely kevéssel ezelőtt a rombolás színhelye volt. Itt nagyobb tömegben összegyülekezve, lámpa világítása mellett és többeknek ezen buzdító felkiáltására: „előre magyarok” – a felbőszült tömeg a horvát munkások megtámadására indult és egész a munkások barakkjáig hatolt előre.

A Fanni korcsmájában történt verekedésben résztvett horvátok, részint a munkások számára készült barakkba, részint pedig Moszlovác Máttyás alvállalkozónak a közelben fekvő deszkaoldal-istállójába menekültek és ott elzárkóztak, mit a támadó dombóváriak észrevevén, körülvették az istállót, és elébb az ahhoz épített félszert, majd magát az istállót is felgyújtották; a deszkafalakat fölfeszegették, a tűzből menekülni igyekvő horvátok közül azonnal négyet agyonvertek, majd az istállóba behatolván, az ott talált horvátokat szintén megölték s ezeknek hulláik az istálló leégése után elszenesedve és teljesen felismerhetetlenné válva találtattak meg a helyszíni vizsgálat alkalmával.

Majd a munkások barakkja támadtatott meg s az onnan elmenekülni igyekvő horvátok közül kettőt levertek, kiknek egyike azonnal, másika pedig csak másnap a kórházban meghalt.

A felbőszült tömeg ezután a menekülő horvátokat, különösen pedig a magyarelleses érzelmei miatt gyűlölt Moszlovác Máttyást keresve, behatolt a Mauthner Sándor vendéglős barakkjába s az ott és a környéken kézrekerített négy horvát munkást leverte. A korcsmában mindent összetörve, nevezett vendéglősnek 79 frt. 12 kr. kárt okozott.

Majd az ácsmester és segédje szobájába is berontva, ott mindent összeforgattak és Moszlovác Máttyás szobáját is feltörték, mindenütt az üldözött horvátokat keresve. Többen vasúti ásókat és egyéb eszközöket, úgy ruhanemüket loptak a véres tettek színhelyéről, sőt a halottakat is pénzeiktől és ruháiktól megfosztották, míg végre este 10 óra körül a megjelent községi bíró fellépése folytán az erőszakoskodó tömeg eloszlott.

A boncjegyzőkönyvek szerint összesen tizenhat horvát munkás lett a vérengzés áldozata.

A vizsgálati iratok adatai szerint ennél fogva Kerbolt Antal, Bozsáki Kertész László, Ifju Kerbolt István, Zarth Henrik ellen magánosok elleni erőszak, szándékos emberölés és gyújtogatás büntettei miatt, Sántosi János, Kutasi Ödön, Burula Farkas, Timár János, Stadler János ellen szándékos emberölés, magánosok elleni erőszak büntettei, valamint gyújtogatás büntetében bűnrészesség miatt, Boros Lató Ferenc ellen szándékos emberölés, magánosok elleni erőszak és lopás büntettei miatt, Szekeres Ferenc, Angerer Gyula, Nagy Ferenc, Kovács Bálint, Káldi István, Balassa József ellen szándékos emberölés büntetében, magánosok

elleni erőszak és gyújtogatás büntettségében bűnrészesség miatt – ezenkívül Szekeres Ferenc még lopás büntetése miatt, Gili György ellen bűnrészesség, ezenfelül lopás büntetése miatt, Farkas Imre, Schön József, Wittek József, Dobó Mátyás, Gyenei Maticsa György, Harangozó Mihály, Kovács Pál (Kutya Pali), Árvay János, Zsiga József, Lukács Márton ellen magánosok elleni erőszak büntetése, - úgy szándékos emberölés büntettségében bűnrészesség miatt – a végtárgyalás megtartását indítványozza, fenntartva Moszlovác József és társai ellenében megjelenésük alkalmával – indítványának előterjesztését.

A mai napon kihalgattattak: Kerbolt Antal, B. Kertész László, ifj. Kerbolt István, Sántosi János, Kutasi Ödön, Burula Farkas, Timor János, Stadler János, Boros Lató Ferenc, Schön József, Zarth Henrik, Szekeres Ferenc, Kovács Bálint, Káldi István, Balassa József vádlottak, kik mindnyájan tagadták a vérengzésben való részvételüket.

Pesti Hírlap 1884. szeptember 20. (6. évfolyam 260. szám pp. 244-245 ADT)

Törvényszéki csarnok.

A dombovári véres verekedés. (Magyar és horvát munkások bűnpere.)

Több mint két esztendő után elvégre sorra került a szegszárdi törvényszék előtt a magyar és horvát munkások közt 1882. jul. 23-án végbement vérengzés bűnügyének is. Az eset annak idején nagy feltűnést keltett s a horvát ellenzék a politikai botrányok idejében többször fölemlvelte. A tárgyalás tehát két év után is meglehetősen aktuális érdekekkel bír.

A pört Szegszárdon szept. 15-én kezdték tárgyalni. A törvényszéki tanács elnöke: Babits Mihály; bírák: Halasy Károly és Augusztics Antal. Pótbíró: Ágoston István. Közvádoló: dr. Fittler Bálint. Védőügyvédek dr. Braun Bernát, Geiger Gyula, Ellmann Miklós, dr. Steiner Lajos, Totth Ödön. Vádlottak száma 26.

Közvádoló a tényállást a következőkben adja elő. A kelenföld-pécsi vaspálya dombovári szakaszának építésénél alkalmazott horvát munkások közül mintegy 100 egyén 1882. július 23-án délután – mely napon a munkások kétheti munkabérüket kezeikhez vették Wolf János regalebérlónek Dombovár község szélén, a vasuthoz fekvő pincéjénél borozgattak és esti 8 óra körül ittas állapotban kisebb-nagyobb csoportokba oszolva tértek vissza barakkjaikba, egy gyaloguton, mely a dombováriak által mulatóhelyül használt ugynevezett „Szigeten” keresztül vezet.

Ezen erdős szigeten Niebel Ádám korcsmájában azon este táncmulatság tartatván, számos dombovári mulatott a szigeten, a kiket a horvátok különféleképp nyugtalanítottak, s az egyik csoportból valaki, Devecseri Vilmos dombovári lakost egy kővel úgy fejbe dobta, hogy azt a vér azonnal elborította, minek folytán néhány dombovári egyén két horvátot, névszerint Gercsen Ferencet és Dikovics Jocót megvert.

A megvert Gercsen Ferencet társai a munkások barakjához közel fekvő Mautner-féle barak-vendéglőbe vitték, s ott a történeteket elpanaszolták, mire Moszlovác József, ezen szavakkal

„menjetek és verjétek meg a magyarokat”. Beláncsicset és a Mautner barakja mellett fekvő horvát munkásokat bosszuállásra izgatta. Ezen biztatásra 15-20 horvát Beláncsics Iván vezetése alatt ütőeszközökkel felfegyverkezve az ugynevezett „tüzoltó-csarnokba” berontott és az ott jelenvoltakat megtámadva onnan elűzték, és különösen Rohrer Ferencet, úgy a vendéglőst Niebel Ádámot súlyos testi sértésekkel illették; utóbbi a további bántalmazásoktól csak a pincébe való elzárkózás által menekülhetett. Korcsmájában mindent összetörtek, s ezáltal neki 240 frt. kárt okoztak. Degonic István cukrász és neje a berohanó horvátok elől szintén kénytelen volt futással menekülni és készletét martalékul otthagyni.

A szétkergetett vendégek és a cigányzenészek – Dombovár községbe futván ott csakhamar azon rémhír terjedt el, hogy a horvát munkások gyilkolnak, rabolnak a szigetben, s hogy már több magyart, köztük a korcsmárost is megölték, és hogy a községet felgyújtani szándékoznak.

Horseczky Mihály a duna-drávai vasut dombovári állomásának főnöke hallván a verekedés zaját s féltvén a kezelése alatt lévő pénztárt és családja biztonságát, az állomás harangját félreverte. A községi lakosok nagyobb csoportokban ásó, kapa, vasvilla, balta, fejsze és egyéb ütőeszközökkel felfegyverkezve a tüzoltó csarnokba vonultak, mely kevéssel azelőtt a rombolás színhelye volt.

Itt nagyobb tömegben összegyülekezve lámpa világítása mellett és többeknek ezen buzdító felkiáltására „előre magyarok” – a felbőszült tömeg a horvát munkások megtámadására indult és egész a munkások barakjaiig hatolt előre. A horvátok, részint a munkások számára készült barakba, részint pedig Moszlovác Máttyás deszkaoldal istállójába menekültek és ott elzárkóztak mit a támadó dombováriak észrevevén, körülvették az istállót és elébb az ahhoz épített fészert, majd magát az istállót is felgyújtották; a deszkafalakat felfeszegették, a tüzből menekülni igyekvő horvátok közül azonnal négyet agyonvertek, majd az istállóba behatolván, az ott talált horvátokat szintén megölték s ezeknek a hulláik az istálló leégése után elszenesedve és teljesen felismerhetetlenné válva találtattak meg a helyszíni vizsgálat alkalmával.

Majd a munkások barakja támadtatott meg s az onnan elmenekülni igyekvő horvátok közül kettőt levertek, kiknek egyike azonnal, másika pedig csak másnap a kórházban meghalt. A felbőszült tömeg ezután a menekülő horvátokat, különösen pedig a magyarellenes érzelmei miatt gyűlölt Moszlovác Máttyást keresve, behatolt a Mautner Sándor vendéglős barakjába s az ott és a környéken kézrekerített négy horvát munkást leverte. Majd az ácsmester és segédje szobájába is berontva ott mindent összeforgattak és Moszlovác Máttyás szobáját is feltörték, mindenütt az üldözött horvátokat keresve. Többen vasuti ásókat és egyéb eszközöket, úgy ruhanemüket loptak a véres tettek színhelyéről, sőt a halottakat is pénzeiktől és ruháiktól megfosztották, míg végre esti 10 óra körül a megjelent községi bíró fellépése folytán az erőszakoskodó tömeg eloszlott.

A boncjegyzőkönyvek szerint összesen tizenhat horvát munkás lett a vérengzés áldozata, kik közül Berletics Iván, Vukanovics József, Pozsega Ferenc, Pozsega György, Szappan Máttyás,

Zoretics Ferenc, Berletics Miklós, Ljubanovics György, Ljubanovics Józsefnek személyazonossága megállapítható volt; míg a négy elszenesedett hulla teljesen felismerhetetlenné vált.

A közbíró a vádlottak ellen részint szándékos emberölés, részint magánosok elleni erőszak, lopás és rablás miatt emel vádat.

*

A vádlottak kivezettetvén, megkezdődött sorszerinti kihallgatásuk.

Kerbolt Antal vádlott, ki azzal van vádolva, hogy a vérengzésben részt vett, különösen hogy az első csoporttal ment azon istállóhoz, melyben a horvátok rejtőztek; a bentlevő horvátokra téglákat, az istállóra pedig üszköt dobott; az istállóból menekülő horvátokat ütésekkel és szurásokkal bántalmazta. Vádlot az elnök kérdésére azt feleli: Nem vettem részt a verekezésben, mert $\frac{3}{4}$ 9 órakor este Francsics Józsefnél voltam, honnan 5 éves kisláccal haza mentem aludni. A nagy lármára egy ing és gatyában kifutottam a kapuba. Hogy nem vettem részt a verekezésben s hogy én csak háromnegyed 10-kor távoztam el este hazulról, erre nézve tanúm Berta Ferenc, Kovács József uzdi, Francsics József a tisztartó testvérének a fia. Én nem dobtam üszköt s a tűznél nem voltam jelen. – Elnök: Szembesítéskor önt a horvátok megismerték. – Vádlott: Engem nem ismerhettek fel.

Buzsáki Kertész László: A verekezésben részt nem vettem. A felső korcsmából szaladtam le a tűzhöz, mikor az már égett. Utközben a fecskendővel találkoztam, ott, hol az visszafordult. Tanúm Énekes Erzse arra, hogy akkor mentem le, mikor a tűznek már vége volt. – Elnök: Sok tanú van ellene, kik a vádat igazolják s így hiába tagad. – Vádlott: Akkor a tanúk hamisan vallanak. – Elnök: Ön boros volt? – Vádlott: Igen én részeg voltam, ezt tanusítja Guthan Kati cseléd az új-dombovári restaurációnál – a kivel táncoltam is a felső-korcsmában – ez azt is megmondhatja, hogy onnan 10 órakor mentem el. – Elnök: Miért ütötte ön arcul Geppel Antal ácsot? mert ezt bizonyítják önre a tanúk. – Vádlott: Én nem ütöttem meg senkit.

ifj. Kerbolt István vádlott kijelenti, hogy a verekezésnél nem volt jelen, s így abban részt sem vett. Elnök: Hasztalan tagad, mert a tanúk igazolják, hogy a támadó csapattal berontott a munkások barakjába, s az istállóban ásóval ütötte a horvátokat, az istálló felgyújtásában közreműködött; a tüzet oltani nem engedte, mindenütt kereste és ütötte a horvátokat, azért mondja csak meg az igazat. – Vádlott: Otthon voltam esti 10 óráig – akkor mentem el hazulról – s a tűzhöz oda se értem, már vége volt. – Elnök: Buzsáki Kertész Lászlóval hol találkozott ön? – Vádlott: Sehol sem találkoztam vele, mert én a tűznél nem is voltam lenn, a vizsgálóbíró félreértett, ha azt vette föl, hogy én bevallottam, hogy Buzsákival találkoztam.

Sántosi János vádlott: A verekedésben részt nem vettem. – Elnök: Hasztalan tagad, mert tanuk igazolják, hogy ön az első támadók között volt – egy ásóval ütötte a horvátokat – az istálló oltását akadályozta – és mindenütt kereste a horvátokat s különösen Moszlovácsot. Buzsáki Kertész László és Burula Farkas társaságában a Mauthner féle barak előtti kutnál két horvátot agyonvert, az összekötő vonalon átszaladt horvátokat is ön ütötte le, társaival együtt a munkások barakkját, továbbá az ácsok és a vállalkozó lakhelyiségeit feltörte, s ott mindent felforgatott, és egyáltalán a vérengzésben oly általános részt vett, hogy maga dicsekedhetett azzal, mikép hét horvátot vert agyon. Azért felhivom, hogy tegyen töredelmes vallomást! – Vádlott: Délután 4-5 óra között mentem le az új vashidat nézni és naplementekor mentem Mauthner kantinjába, s ott Kovács Bálinttal találkoztam. Később midőn onnan eltávoztam, a „sziget” közepén mentem haza, s ott hat horvátot láttam, kik futottak befelé. Külsőbb menve hallottam a lármát, s mire a Fanni tánchelyiségéhez értem, láttam ott, hogy a magyarok verték a horvátokat. Ott láttam, hogy egy horvátot már leütöttek, kinek a karja volt eltörve s a földön feküdt. Hozzá érve a sebesült horvátot felemeltem, s ápolni kezdtem, épen ezért a horvátok eleinte nem bántottak, mert társukat ápoltam, de később engem is fejbe ütöttek, úgy hogy vérem erősen folyt. Innen elmásztam tehát s a vérem elállításával voltam elfoglalva. Midőn a leütött horvátot kivezetni akartam, Timár János oda kiáltott „ne vezesd a horvátot, mert majd megvernek”. – A gazban, a hová elrejtőztem, hallottam hogy nagy ropogás és lármá van – hallottam a kongatást is, láttam a világosságot. Mire kissé magamhoz jöttem és előbujtam, az istálló már javában égett, s akkorra már a horvátokat agyonverték, a nép pedig Moszlovácsot kereste. – Elnök: Tanuk igazolása szerint ön az égő istálló körül verekedett! A tüzoltástól a tömeget visszatartotta! Igaz ez? – Vádlott: Én nem bántottam ott senkit. Az hazugság. Én tüzoltó voltam, s az oltástól senkit vissza nem tartottam. – Elnök: Ön azzal dicsekedett, hogy 7 horvátot maga vert le! – Vádlott: Én azzal nem dicsekedtem. – Elnök: Ön két horvátot Burulával és Kertésszel a kutnál leverte? – Vádlott: Azt nem fogadhatom el. – Elnök: Ön a vizsgálóbíró előtt beismerte, hogy azok között volt, kik Moszlovácsot keresték. – Vádlott: Én nem voltam köztük. – Elnök: Ha senkit sem bántalmazott, hogyan lett akkor azon ásó véres, melyet ön vitt? Hol vette ezen ásót? – Vádlott: Nálam semmiféle ütőeszköz nem volt (módosítja vallomását, mert a vizsgáló bíró előtt elismerte, hogy egy véres ásó kezében volt.) Az égő baraknál találtam egy véres ásót, s azzal az üszköt piszkáltam, s ott egy holt embert találtam. – Kir. ügyész: Ön a töltésen egy horvátot az ásóval arcul vágott, ásója ettől lett véres ugye? – Vádlott: A töltésen ásó kezemben nem volt, s így én senkit sem üthettem arcul.

Kutas Ödön vádlott azzal van vádolva, hogy a verekedésben részt vett; ásóval ütötte verte a horvátokat s önmaga dicsekedett, hogy 7 horvátot ütött agyon. – Vádlott: nem igaz a vád, nem vettem részt a verekedésben. Azon este ½ 10-ig Molnár Szekelyi takácsmesternél voltam, s onnét a tűzjelre a nagy korcsmaig mentem, innét később a szárnyvonal melletti öreg ács barakja mellé álltam, ekkor már tűznek vége volt. – Elnök: Hisz ön maga dicsekedett azzal, hogy 7 horvátot vert agyon, s erről most mit sem akar tudni? – Vádlott: Én nem dicsekedtem ezzel.

Burula Farkas vádlott: Vádolva van, hogy részt vett az 1882. évi július 23-án történt verekezésben. – Vádlott: A verekezésnél jelen nem voltam, mire leértem mindennek már vége volt. – Elnök: Hasztalan tagad, mert tanuk bizonyítják, hogy ön a horvátok megtámadására induló csapat vezetői közé tartozott, hogy a felgyújtott istállót oltani nem engedte, ott a horvátokat ütötte, verte, a Mauthner barakja melletti kutnál Sántosi János és Buzsáki Kertész Lászlóval együtt 2 horvátot agyonverték és Moszlovác lakását feldúlták. Azért mondja meg az igazat. – Vádlott: Beismerem, hogy délután 2 órakor már a szigetben voltam, ott estig kugliztam, kártyáztam, de este mikor a horvátok a tüzoltó csarnokba bejöttek, én hazafelé elfutottam, de később a Mauthner barakjához lementem, de akkor már a tüznek és verekezésnek vége volt. – Elnök: Látt-e kik ütötték a horvátokat? – Vádlott: Nem láttam.

Boros Lató Ferenc vádlott kijelenti, hogy a vérengzésben részt nem vett. – Elnök: Hasztalan tagad, mert tanukkal igazoltatik, hogy egy lapáttal verte a horvátokat. Mauthner barkjából többféle ruhaneműeket lopott, a verekezés színhelyéről egy vasúti ásót is ellopott, a verekezés után pedig az elhalt horvátokat a pénzüktől megfosztotta. Valljon tehát igazat. – Vádlott: Mindezeket kereken tagadom. – Elnök: Hol vette azon férfiinget, gatyát, női inget, lepedőt, 2 pénztárcát, 2 szakasztóruhát, egy törölközőt végre egy vasúti ásót melyeket részint az ön birtokában találtak, részint pedig ön Czigány Miskánénak átadott? – Vádlott: Mindezeket (felmutattatnak a bűnjelek) a nagy korcsmánál egy ismeretlen horváttól 1 frt 30 krért vettem, az ásót pedig még 1991-ben szintén a nagykorcsmában vettem s ugyankor vett Szabó József ezen horváttól 4 ily ásót. – Elnök: Ön véres nadrágját Czigány Mihálynak átadta kimosás végett, hol lett véres ezen nadrág? – Vádlott: Nadrágom a vágó hidon lett véres és kimosásáért egy hosszú inget adtam Czigány Miskánénak. – Elnök: Hát a többi ruhát hol vette? – Vádlott: Egy bokorban találtam és elvittem haza.

Schön József vádlott: Én a kávéházban voltam s onnan menve el, legelőször voltam a tüzoltói csarnoknál, hol már összerombolva volt minden, a vendéglőst a pincébe bezárva találtuk és Svard a levélhordó hozta el a kulcsot és a vendéglőst kieresztettük. Ezután hazafelé mentem Hermann Antallal, ki egy darabig elkisért. A magtárnál találkoztam Tóth Antallal. A város végén láttam 40-50 emberből álló csoportot villa és botokkal ellátva, köztük Módi Józsefet megismertem. Láttam aztán egy horvátot, kinek a feje be volt ütve s ezt kérdeztem „Ki tette”, mire rossz németiséggel csak annyit mondott: „Habe Arbet, bei Moszlovác”, azonban a tömeg őt elkapta és ha meg nem akadályozom, agyonverték volna. E közben tüzi lármát hallva, mivel tüzoltó-alparancsnok vagyok, a tűz felé siettem. A mint az erdő szélén szétnéztem, láttam, hogy a tűz az erdőn túl van, hová az emberek a városból nagy tömegben mentek, de hová én nem mentem be. – Augusztich bíró: Miért mondotta ön tüzoltó parancsnok létére a tüzoltóknak, hogy „ne menjetek le a tüzhöz, ez nem nekünk való”? – Vádlott: Mert a tűz Uj-Dombováron volt, mi pedig Ó Dobbováron tüzoltók vagyunk, s a mi hatáskörünkön kívül esett. – Elnök: Ön maga dicsekedett, hogy 30 horvátot már agyonütött!

miért dicsekedett ezzel, ha ebből semmi nem igaz? – Vádlott: Én senki előtt ilyesmit nem mondtam, hiszen nálam bot sem volt.

Zarth Henrik vádlott: A verekedés helyén jelen sem voltam. Aznap délben elmentem Kapos Szekcsőre és a verekedés idején át a korcsmában voltam. Erre tanuim Lenke János bíró, Valdman Leopold, Juszt Ádám és Eiler Jakab. – Elnök: Mily messze van a kapos-szegcsői korcsmától a szigeti istállóig? – Vádlott: legalább is egy óra járásnyira van, s így én ott nem lehettem.

Szekeres Ferenc vádlott elbeszéli, hogy 11 óra után ment le a verekedéshez és a tűz színhelyére s akkor már mindennek vége volt. – Elnök: Hol vette ön az ásót, melyet a foglárok az ön birtokában találtak? mondja el kiket látott ön a verekedésnél? – Vádlott: Az ásót úgy találtam, de nem loptam. Elismerem, hogy az ásó kezemben volt, de nem verekedtem vele. – Elnök: Kerbolt Istvánnak ön már a szemébe is mondta, hogy tőle kapta az ásót, melyet aztán a jászolba eldugott. – Vádlott: nem mondtam én neki semmit sem, és az ásót nem is dugtam el. – Elnök: Kit látott ön a verekedésnél? – Vádlott: Nem tudom, sokan voltak ott, egyetlen egyet sem ismertem fel. – Totth Ödön védő: Hol volt 10 óráig? – Vádlott: Otthon. – Kir. ügyész: Kikkel bizonyítja ezt? – Vádlott: Szüleimmel. (Vádlott szembesítetik Farkas Sarki Imre vádlottal.) – Elnök: Farkas Sarki Imréhez: Igaz-e az, hogy Szekeres Ferenc önnel együtt ment le a verekedés színhelyére? – Farkas Sarki Imre vádlott és tanú: Én nem mentem együtt Szekeresrel, lehet, hogy a csoport közt velem jött, de én őt nem láttam. Szekeres Ferenc vádlott a vizsgálóbíró előtt tett vallomását egész terjedelmében visszavonja s azt állítja, hogy ő a megtárgyalt sem volt.

Kovács Bálint vádlott épp úgy tagadja a verekedésben való részvételt, mint az előbbiek. – Elnök: Tanuk vannak rá, hogy ön is bottal fegyverkezve a támadó csapat között volt; vallja be őszintén, kikkel ment le és mit mívelt a verekedés színhelyén? – Vádlott: Én nem voltam a csoport között és nem volt bot a kezemben. – Elnök: Kivel bizonyítja, hogy nem volt a verekedésnél? – Vádlott: Burula Farkassal, Farkas Józseffel és Kalocsa Pongráccal. – Kir. ügyész kéri a vádlottat Burula Farkassal szembesíteni. – Az elnök rendelkezése folytán Burula Farkas vádlott belép és erre vonatkozólag kikérdezett, előadja és szemébe mondja Kovács Bálintnak, mikép ő vele nem találkozott este, hanem délután, midőn még a nap is fenn volt, ekkor látta, hogy vádlott feleségével sörözött. – Dr. Steiner Lajos védő kéri Farkas József és Kalocsa Pongrác mentőtanukat kihallgattatni.

Káldi István vádlott beismeri, hogy le akart ugyan menni a verekedéshez, de a patikárius-őrparancsnok letiltotta. – Elnök: Hasztalan tagad, mert tanukkal igazolható, hogy ön is a zavargó tömeg közt volt és kiabálta: „üssük agyon a horvátokat!” – Vádlott: Midőn már a

verekedés és tűznek vége volt, akkor mentem le Manzbarth urral, a gyógyszerész ur sógorával nézelődni, de ekkor már ½ 12 óra volt éjjel.

Balassa József vádlott, szintén „csak akkor ment le, midőn mindennek vége volt.” - Elnök: Kiket látott a helyszínén? – Vádlott: Nem ismertem meg őket, mert nagyon sokan voltak. – Elnök: Kivel ment le? – Vádlott: Én csak magányosan mentem le.

A védelem részéről azon kérés terjesztetik elő, hogy a tanuk, kikre a vádlottak hivatkoztak és a kik el is jöttek, nyomban kihallgattassanak. Az elnök a bíróság határozata alapján megjelen tanuk kihallgatását elrendeli.

Pesti Hírlap 1884. szeptember 24. (6. évfolyam 264. szám pp. 299-300 ADT)

Törvényszéki csarnok. A dombovári véres verekedés. (Folytatás)

A szegszárdi törvényszék szept. 16-án folytatta a dombovári eset tárgyalását a vádlottak folytatólagos kihallgatásával.

Gilli György vádlott az elnök előterjesztésére vallja: Én nem vettem részt, midőn a verekedő csoport odaért, én a Zimmerplatznál állottam, s oda érkezésük után alig öt perc alatt a barakk istálló már kigyulladt, ekkor én az irodában takarítottam össze az iratokat, hogy el ne égjenek. – Elnök: Mondja el ön, hogy a verekedés egész folyama alatt merre járt? – Vádlott: A sziget sarkánál voltam a korcsma csarnoknál, hol egy csoport tanakodott; Zoretich a csoportban volt, mást nem ismertem fel. Zoretich 18-20-ad magával volt, a kitől kérdeztem, hogy mit akarnak? Zoretich azt felelte, hogy a magyarok után akarnak menni; erre én is figyelmeztettem őket, hogy ne menjenek, mert csunya világ lesz. – Elnök: Kik voltak azok, kik önt az irodánál látták? – Vádlott: Wolf János, Pucher Imre és még többen, kiket megnevezni nem tudok. – Elnök: Kiket ismert meg azok közül, kik az istállóba behatoltak a horvátokhoz? – Vádlott: Senkit, mert sötét volt. – Elnök: Ki mondta önnek, hogy a dombováriakra nem kell vallani? – Vádlott: Buda Márton bíró mondta, hogy nem kell beszélni, nem lesz ebből a dologból semmi s nem csuknak ezért be senkit. – Elnök: Igaz-e, hogy Dobó Mátyás kiabálta „előre magyarok”? – Vádlott: Szavát hallottam csak Dobónak, s gondolom, mert hangja után őt véltem felismerni, hogy ő kiabálta, őt azonban személyesen nem láttam. – Elnök: Azok közt, kik Moszlovác lakását feltörték, kiket látott? – Vádlott: Burula Farkast, Gyenei Matisa Györgyöt, Móricz Miksát és Sántosi Jánost, ugy Harangozó István (2 éves katonát) is láttam, hogy járkáltak a barak előtt. – Elnök: Kertész Buzsáki Lászlót nem látta köztük?

Ellmann védőügyvéd: Mit tett Burula mikor ön látta? – Vádlott: Ütni vagy verekedni nem láttam, de volt nála egy bot. – Védő ügyvéd: Kik kiabáltak legjobban, hogy hol van Moszlovác? – Vádlott: Móricz Miksa kiabált legjobban, de Burulát kiabálni nem hallottam, csak azt láttam, hogy bot van nála. – Geiger Gyula védő ügyvéd: Milyen volt ott a nép közt az általános hangulat, s meg tudná-e mondani, hogy a tömeg miért volt oly dühös? - Vádlott:

Nem tudom, de azt hiszem, hogy azért, mert a horvátoknak Moszlováczt volt a fővezérük, a ki fogadta a napszámosokat a ki a magyarokat csak 60-70 krral, míg a horvátokat 1 frtjával fizette. – Tóth Ödön védőügyvéd: Hol állt Schön József, midőn látta s közel volt-e önhöz. – Vádlott: 20 lépés körül volt hozzám s akkor a bíró csapatjával a strecken állt Schön József. – Geiger Gyula védőügyvéd: Midőn Sántosi János ütötte azt a horvátot, a kit az előbb említett, akkor milyen helyzetben volt a horvát, állt vagy feküdt-e s tudta-e magát védeni? – Vádlott: Az már le volt ütve, a földön feküdt, élt még és mászott, midőn ásóval kétszer fejbe ütötte Sántosi. – Braun Bernát védőügyvéd: Hol volt ön, mikor Dobót hallotta kiabálni „előre magyarok”? messziről hallotta-e ezt a hangot? – Vádlott: A Zimmerplatzon voltam, s mintegy 70-80 lépésről hallottam. – Braun védő ügyvéd: Nagy volt-e a zaj ekkor és sokan kiabáltak? – Vádlott: Roppant nagy zaj volt. – Braun védő: Hogyan ismerhette ön fel e nagy zajban, hogy az Dobó hangja volt, mely „előre magyarok”-at kiáltott? – Vádlott: Csak úgy képzeltem, hogy Dobó hangja volt. – Kir. ügyész: Mikor fenyegette magát Buda Márton bíró? – Vádlott: Másnapra a verekedés után, gondolom szerdai napon mondta nekem, hogy „te Gyuri aztán a dombováriakról egy szót se vallj ám a bíróság előtt.”

Ezek után elnök Sántosi Jánossal szembesítteti vádlottat.

Elnök (Gilihez): Mondja ön szemébe Sántosinak, hogy a horvátot ő ütötte le. – Gili vádlott: Igen a horvátot ásóval maga ütötte le. – Sántosi János (vádlott): Tagadom ez nem igaz. – Gili (Sántosihoz): Azt is el meri tagadni, hogy én magát láttam és vele beszéltem? – Sántosi: Én magát nem láttam és nem beszéltem magával, ez nem igaz, a mit maga beszél.

Schön József (vádlott szembesíttetik Gili György vádlottal.) Gili György (Schön Józsefhez): Igaz e, hogy én magát a verekedés éjjelén a verekedés után láttam? – Schön József (vádlott): Nem igaz, engem nem láthatott. – Gili György megmarad vallomásánál. – Gili ezután szemébe mondja Gyeneinek is: Ott láttalak abban a tömegben, mely az irodába behatolt, de bot volt-e nálad, nem tudom. – Gyenei: Meglehet, hogy Gili látott engem, mert a tömeg közt voltam, de a dulásban részt nem vettem, sem nem verekedtem, sem én Moszlovácztot nem kerestem.- Gili: Igaz, Gyeneit csak akkor láttam, midőn Moszlováczt lakása már fel volt dülva.

Kertész Buzsáki Lászlónak Gili szemébe mondja, hogy a tömeg közt őt is látta, de nem látta verekedni. Buzsáki Kertész tagadja, ő a tömeg közt nem volt, őt Gili nem láthatta.

Burula Farkasnak Gili szemébe mondja, hogy őt is azon csoportban látta, mely Moszlovácztot kereste. – Burula: Lehet, hogy Gili engem látott, de én nem verekedtem.

Vittek Józsefnek Gili szemébe mondja, hogy őt is látta azon éjen a verekedés után. – Vittek: Igen ott jártam, de csak mint tüzoltó, hivatalos dolgomba, de a verekedésnek már vége volt, s akkor már 100.000 frtéért sem lehetett eleven horvátot látni.

Boros Lato Ferencnek Gili szemébe mondja, hogy a Mauthner barakkja mellett látta őt is. Boros Lato beösméri, hogy ott volt. Dobó Mátyásnak szemébe mondja Gili, hogy a

csoportból az ő hangját vélte felismerni. – Dobó Mátyás: Tagadom, hogy az én hangom lett volna és Gilivel sohasem beszéltem még, nem ismertem őt s ő hangomat sem ismerheti.

Farkas Imre Sarki vádlott vádolva van, hogy vasvillával fegyverkezve részt vett az 1882. évi július 23-iki vérengzésben, igaz-e a vád? – Vádlott: Én a verekedésben nem vettem részt, mert már a tűz után értem le. Vallomása egyebekben megfelel a vizsgáló bíró előtt tett vallomásának. Szembesítik Szekeres Ferenczel.

Vittek József vádlott vádolva van, hogy a vérengzésben részt vett. – Vádlott: Én a verekedésben részt nem vettem, én a tüzoltókkal a magtárig mentem. – Agusztich bíró (vádlotthoz): Melyik csoporttal ment ön a szigetre? – Vádlott: A melyben a bíró is volt, de csak a tüzig mentem, mely már csak parázs volt, onnan 4 horvát holttestét vettem ki, de a 4 holttestet nem tudtam kihuzni, mert nagyon meleg volt.

Dobó Mátyás vádlott: Nem legkevésbé sem volt részem a verekedésben, mert én a nagy lármára $\frac{1}{2}$ 9-kor igaz ugyan, hogy le mentem, de csak a „Fáni” korcsmájáig s ott pár percet töltve, hol azonban már akkor verekedés nem volt, $\frac{3}{4}$ 9-kor már hazamentem. – Ellmann védőügyvéd: Mikor kezdődött a verekedés? – Vádlott: $\frac{1}{2}$ 9-kor mentem lefelé s ekkor már nagy lármát hallottam, én a verekedésnél jelen nem voltam. – Geiger Gyula védőügyvéd: Minő hangulat volt akkor a városban, nagy volt-e az ijedség? – Vádlott: Igen, féltek, hogy az egész várost felgyújtják a horvátok és azon éjjel senki sem aludt. – Agusztich S. bíró: Volt-e fenyegetés a horvátok részéről, már előre, vagy csak azon az este? – Vádlott: Csak este hallottuk, hogy a horvátok fenyegetődznek. – Kir. ügyész vádlotthoz: Mondta-e ön Hölczlnek azt, hogy „a magyaroknak végük lett volna, ha én a magyarokat be nem vezetem?” – Vádlott: Én ilyen nyilatkozatokat nem tettem, mert én a magyarokat be nem vezettem.

Gyenei Matisa György vádlott: Én, igaz, hogy a „Fáni” korcsmájánál tartandó báltra lementem, midőn odaértem, már verekedés volt, de én részt se véve benne az örökért a városba futottam be, én a szigeten benn nem voltam, s tovább nem mentem mint az állomás melletti gabona raktárig.

Elnök a kérelemnek helyt adván berendeli Énekes Erzse tanut.

Énekes Erzse férjezett Szekeres Jánosné a hozzá intézett kérdésre előadja: Buzsáki Kertész Lacival beszéltem a városban a korcsma előtt úgy $\frac{1}{2}$ 10-10 óra közt, midőn a barak istálló már javában égett s ő nekem azt mondta, „ugye Erzse néni megijedt, de csak hadd égjen, hiszen ide nem jön a tűz”. Tanú határozottan állítja, hogy Buzsáki csak a tűz égés után mehetett le, mert a tűz égés folyama alatt beszélt vele a városban a korcsma előtt.

Erre a törvényszék a megejtett tanácskozás után Énekes Erzse tanú vallomását meghitелendőnek határozta, ami nyomban megtörtént.

Zsiga József vádlott: Én a kongatás után mentem le s verekedést nem láttam. A tűznél sem voltam; én csak a kukorica góréig mentem, a bírót is ott találtam, innen én visszamentem s a Laufer kapujánál beszélgettem Lauferrel. – Elnök: Ön öreg Kovács Ferencnek azt mondta, hogy Moszlovácз önre rálőtt; igaz-e ez? – Vádlott: Én ezt nem mondtam.

Lukács Márton vádlott: Igaz, hogy a horvátok a korcsmából kiűztek, de én nem verekedtem. – Ellmann védőügyvéd: Mikor kezdődött a verekedés s mikor, mennyi idő múlva indult a tömeg a horvátok üldözésére a Fáni korcsmájából és mennyi időre rá gyulladt ki az istálló? – Vádlott: Nem tudja.

Kovács Kutya Pál vádlott: Naplementével feküdtem le s ½ 12 volt midőn fölébredtem s a szigetbe lementem vasvillával, honnét a békatói majorba akartam menni csépelni; a tűznél jelen nem voltam, de utam a barakk mellett vitt el, melynek végénél Gilit láttam lámpással járkálni, de vele nem beszéltem, én a verekedést már nem is láttam, akkor már minden elmúlt. – Elnök: Van reá tanu, hogy neki ment a földön fekvő horvátnak, hogy „agyon kell ütni”, igaz-e ez? – Vádlott: Nem.

Árvai János vádlott: Én egyet sem ütöttem agyon. – Elnök: Nagy bot volt-e Harangozó Mihálynál? – Vádlott: Egy kis görbe cövek, olyan bot forma. – Elnök: Kikkel ment ön le? – Vádlott: Csak egyedül.

Elnök az idő előrehaladta miatt a végtárgyalást másnapra fel függeszti, következik a tanuk kihallgatása.

A védbeszédek jövő szombaton, esetleg vasárnap és hétfőn tartatnak meg.

Az ítéletet valószínűleg csak kedden, esetleg szerdán hirdetik ki.

Pesti Hírlap 1884. szeptember 26. (6. évfolyam 266. szám pp. 327-328 ADT)

Törvényszéki csarnok. A dombovári véres verekedés. (A tanuk.)

A tárgyalás szept. 17-én a tanú kihallgatásával kezdődött

Puchert Henrik tanu előadja, hogy az istállót parasztok és mesteremberek gyujtották föl, de az illetőket nem ismerte névleg. Az elnök berendeli a mellékteremből Kerbolt Istvánt, Kerbolt Antalt, Buzsáki Kertész Lászlót és Sántosi Jánost s felkéri tanut, hogy ezek közül

melyiket látta ott? A tanú azt feleli, hogy Buzsáki Kertész Lászlót felismeri, mert ott látta, de azt, hogy ez felgyújtotta volna az istállót és verekedett volna, nem látta.

Tanú a szembesítés és vallomástétel alkalmával egész testén remeg és arca elhalványul.

Bozsár Ferenc tanú elmondja, hogy a verekedésnél Sántosit látta. Valami volt a kezében, de nem tudja minő fegyver volt; egy hentest is látott. – Mikor aztán behívják Kovács Bálint hentest, a tanú szemébe mondja, hogy „ez volt az, a ki elfutott mellettem s hallottam midőn kiabálta, hogy „ütni kell őket.” (Kovács Bálint ezt tagadja.) A tanú ifju Kerbolt Istvánnak is szemébe mondja, hogy felismeri őt, hogy ott volt. – Elnök: Mit látott ön a tüznél? – Tanú: A horvátok holt testeit láttam ott heverni, mindnyája hanyatt feküdt s lábaik össze voltak törve, azt hiszem, midőn az istállóból a tűz elől menekülni akartak, a menekvést a tűzfalon kellett megkisértetniök, s onnan leugráltukban törhetett ki a lábuk, mert mindnyájának lába egyformán ki volt törve. – Elnök berendeli Sántosi János vádlottat a tanúval szembesítés végett. – Tanú szembemondja Sántosinak, hogy látta a csoportban, mely az irodát megrohanta. (Sántosi tagadja.) – Geiger védő tanuhoz: A Mauthner barakkjánál látta-e ön Sántosit? S talán a tüznél is látta? – Tanú: Igen, Sántosi Mauthner barakkja felé ment, de a tüznél őt nem láttam. – Sántosi János vádlott: Elismerem, hogy a tüznél is és az irodánál is ott voltam, de nem verekedtem. – Tanú: Igaz, én őt verekedni nem láttam.

Stadtdrucker Péter mozdonyvezető tanú előszóval ismétli a vizsgáló bíró előtt tett vallomását. Elnök behivatja Sántosi János vádlottat, a kinek Stadtdrucker tanú szemébe mondja, hogy a csoport élén látta.

Goldschmidt Ignác korcsmáros elbeszéli, hogy mikor a tűzhöz ment, az uton talált két agyonvert horvátot, tovább menve fele uton találkozott egy csomó horvátal és kérdésére, hova mennek, egyikük rossz németiséggel azt felelte „Nit gehens, oben grose Schlaegerei”, ekkor egy csapat ember jött, köztük Sántosi János, a ki kiáltott „ki vagy?”, aztán megálltam és beszéltem vele. – Elnök: Látott-e Sántosinál ást vagy lapátot? – Tanú: Most már nem tudom, mert régen volt, lehet, hogy volt nála, de már arra nem emlékszem.

Niebel Ádám (Fáni korcsma tulajdonosa.) A kérdéses napon ½ 9 – 9 óra közt mintegy 16-17 horvát munkás jött a korcsmába, ott ütöttek mindenkit s engem is, mire a pincébe zárkoztam, feleségem pedig a városba szaladt segítségért; ez alatt a korcsmai csarnokomat egészen elpusztították s a kerítés lécezetét s már a pinceajtót kezdték sarkaiból kiemelni, talán, hogy engem agyonverjenek – miközben a segítség jött és ők elszaladtak. – Elnök: Ön vallomásában azt állítja, hogy a horvátok Sántosit és Fekete Gyulát sebesítették meg először, igaz ez? – Tanú: Én sem Sántosira, sem Fekete Gyulára, hogy ott lettek volna nem emlékszem.

Degovits István az elnök kérdésére, hogy felismerné-e azon horvátokat, a kik verekedtek, tagadólag felel.

Farkas Antal tanu találkozott Dobó Mátyással, mikor ez a verekedés színhelyéről visszajött és így szólt: „hála Isten nem kell félni, mert a magyarok meggyőzték a horvátokat, valami 30 horvát fekszik.” Ezt tanu szemébe is mondja Dobónak. Ez azt feleli, hogy csak úgy hallotta, hogy már 30 horvát fekszik, és csak hallomás után mondta.

Steinbach Henrik tanu a részletekre és egyénekre nem emlékszik.

Szeptember 18-án a törvényszék folytatta a tanuk kihallgatását. Többen jellemző részleteket mondtak el egyrészt a horvát munkások magaviseletéről és másrészt a kegyetlenkedésekről, melyek a verekedés alatt történtek. Így nevezetesen Mauthner korcsmáros szakácsnéja az elnök azon kérdésére, hogy minő magaviseletet tanusítottak a horvát munkások, azt felelte: „Irányunkban mindig durvák, gorombák voltak, úgy hogy alaposan hittük azt, a lármából következtetve, hogy azok reánk akarnak törni, én reám különösen azért is haragudtak, hogy egy szegény magyar mesterembernek, a ki beteg volt, egy izben az urak jó leveséből adtam, míg ők a számukra főzött rosszabb levest kapták – ezért egy izben késsel törtek reám s megöltni akartak; de megmenekültem.”

Buda Márton dombovári községi bíró elmondja, hogy a szőlőből jött azon este haza, és midőn az ő állomásnál a zavargás hírére megállt s egy csoporttal a szigetbe ment, akkor már a verekedés és a tűznek vége volt. A tömegből csupán bizonyos Merey nevűt ismert fel a nagy zavarban. Láta továbbá a csoportban Sántosit. – Kir. ügyész: Igaz-e, hogy ön többek közül Gili Györgynek is azt mondta, „ezen verekedésről hallgassatok ám, nem kell vallani a dombováriakra.” – Tanu: Én ezt nem mondtam senkinek. – Elnök berendeli Gili György vádlottat, ki tanunak szemébe mondja, hogy neki a verekedés után pár nap múlva azt mondta: „Gyuri nem kell ám félni, sem vallani a dombováriakra.” – Tanu ezt tagadja. – Elnök (Gilihez): Ön vallomásában azt vallja, hogy midőn a bíróval egy csoportban a sáncon hazafelé ment a tömeg, a tömeg közt volt Sántosi János is, ez a tömegből kilépve egy már megvert horvátot, ki a sáncon keresztül akart menekülni, ásóval három izben úgy arcba vágott, hogy az összerogyott s másnap a kórházban halt meg, mondja meg tanu, látta-e ezt Buda Márton? – Gili György tanu: Hogy látta, azt onnét gondolom, mert Sántosira rá szólt: „nem kell bántani” mire Sántosi azt felelte, „ez a kutya még él” s kilépve a tömegből a horvátot leütötte. – Elnök (Buda Mártonhoz): Igaz-e ez, mit Gili György vall? – Buda Márton tanu: Én nem láttam, hogy Sántosi bántotta volna, vagy hogy én reá szóltam volna, erre nem emlékszem.

A többi tanu többé-kevésbé terhelő vallomásokat tesznek, vagy „nem emlékeznek”.

Nemzet 1885. december 12. (4. évfolyam 1178. szám p. 93 ADT)

Vérengzés magyar és horvát munkások közt.

A dombovári magyar és horvát munkások közt lefolyt véres verekedés bűnügyét a kir. Curia IV. büntetőtanácsa Tóth Lőrincz elnöklete alatt, két napon át tárgyalta. Az ügy előadója Andrásovics Béla volt. 1882. év jul. 23-án Dombovár község mellett a duna-drávai vasúti állomás közelében fekvő ugynevezett „Sziget”-ben Niebel Ádámnak „Fáni” czimű mulatóhelyén horvát vasuti munkások verekedést kezdtek az ott mulató magyarokkal. A szétkergetett magyarok és cigányok Dombovár községébe menekülván, ott csakhamar azon rémhír terjedt el, hogy a horvát munkások gyilkolnak, rabolnak a „Sziget”-ben, hogy a falut is fel akarják gyújtani. Horseczky Mihály vasuti főnök az állomás harangját félreverte és nem sokára a község harangja is összecsődítette a népet. A felriasztott dombováriak nagyobb csoportokban ásó, kapa, fejsze, vasvilla és hasonló eszközökkel felfegyverkezve indultak a mulatóhelyre. Itt mindenekelőtt a pinczébe zárt korcsmárost szabadították ki, a horvát munkások megtámadására indultak, s nemsokára 16 horvát munkás holtteste feküdt szerteszét és több leégett ház dőlt romba.

A szegzárdi kir. törvényszék 20 vádlott közül 10-et ítél el és pedig: Kerbolt Antal 5 évi börtön és 20 frt pénzbírság, Buzsáki Kertész László 3 évi börtön, ifj. Kerbolt István 3 évi börtön, Sántosi János 5 évi börtön és 20 frt, Burula Farkas 3 évi börtön, Timár János 3 évi börtön, Boros Lato Ferencz 2 évi börtön, Nagy Ferencz 3 ½ évi börtön, Kovács Bálint 1 ½ évi börtön, Balassa József 1 ½ évi börtönre ítéltettek, halált okozó súlyos testi sértés, illetőleg nyilvános erőszak miatt. Szekeres Ferencz lopás miatt 6 havi fogházra ítéltetett.

A kir. Curia a büntetésre nézve a következő végérvényes ítéletet hozta: Kerbolt Antal 8 évi fegyház, Sántosi János 6 évi fegyházra, ifj. Kerbolt István elhalt, tehát az eljárás ellene beszünttetett, Boros Lato Ferencz 6 ½ évi fegyházra, Nagy Ferencz 6 évi fegyházra szándékos emberölés, gyújtogatás és halált okozott súlyos testi sértések miatt. Buzsáki Kertész László 2 évi börtönre, Burula Farkas 2 évi börtönre, Timár János 2 évi börtönre, Kovács Bálint 1 ½ évi börtönre, Balassa József 1 ½ évi börtönre, magánosok elleni erőszak miatt ítéltettek el. Szekeres Ferencz büntetése helybenhagyatott.

Dombóvári Hírlap 1922. március 26. (6. évfolyam 13. szám p. 2. ADT)

. . . A dombóvári temetőben, a baloldali sövénykerítés mellett van egy hatalmas sír. A mostani kor embere nem is tudja, hogy ott kik pihennek. Pedig érdekes, egyuttal rémes is elpusztulásuk története. Az öregek így mesélik:

A pécsi vonal építésekor nagyszámu délausztiai munkást hoztak Dombóvárra. Külön barakban laktak a mostani szigeterdő közelében. Ezek, amilyen jó munkások voltak, éppen olyan erősen ittak is. Kannaszám vették vasárnaponkint a bort; nem csoda, ha a földig leitták magukat. Egyszer ilyen részeg állapotban sértegették a magyarokat, sőt egyet meg is vertek közülök. Nosza nem kellett több a dombóváriaknak. Kaszával, kapával, villával mentek

21.

ellenük. Hatalmas verekedés fejlődött, felgyújtották a barakkot is. És több emberáldozatot követelt a kora délutántól késő estig tartó harc. Ezeket a halottakat temették a félreeső sírba. A dolognak folytatása a székszárdi törvényszék előtt lett. Sok dombóvári embert vádoltak emberöléssel. Néhányat el is ítélték hosszabb időre.

Régente harciassabbak voltak az emberek!

A képek illusztrációk a korabeli vasútépítésről.

22.

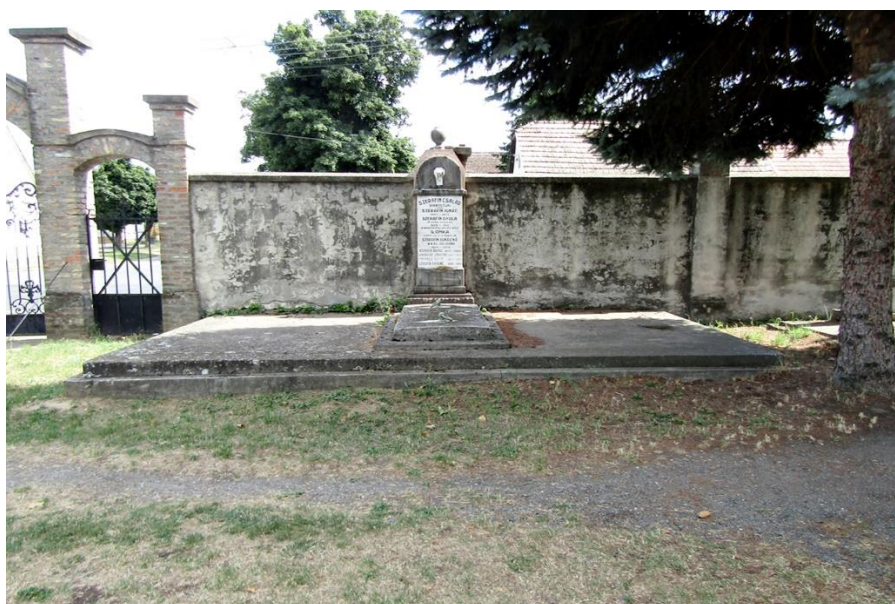

23.

Vendéglő cigányzenekarral (illusztráció)

A horvát vasútépítő munkások egykori sírja a dombóvári egyházi temetőben.

(Forrás: Saját fotó)

24.

Takács Istvánné kiegészítése a sírhoz: Az 1900-as évek elején a sír már gondozatlan volt, ezért a dombóvári plébános, (valószínű Offenmüller Zsigmond) a sírhelyet eladta. Arról nincs adat, hogy a sírban nyugvó horvát halottakat exhumáltak vagy hazaszállították volna. Sorsuk ismeretlen.

Az illusztrációként felhasznált fotók a Fortepan fotóarchívum oldaláról származnak.

Sorrendben:

- 1. 27750 számú fotó, adományozó: Schoch Frigyes**
- 2. 27260 számú fotó, adományozó: Schoch Frigyes**
- 3. 27248 számú fotó, adományozó: Schoch Frigyes**
- 4. 82193 számú fotó, adományozó: Budapest Főváros Levéltára (Szerző: Klösz György)**

Külön köszönet Takács Istvánnénak a segítségéért.

Az összeállítás az Arcanum Digitális Tudománytár (ADT) oldalain fellelhető anyagokból készült.

Hivatkozások a cikkek mellett.

Összeállította: Vati László Dombóvár, 2021. július 10.

Az összeállítás részben vagy egészben szabadon felhasználható az összeállítóra való hivatkozás után.